

C. PLINII CAECILII SECVNDI

CONSVLIS

PANEGYRICVS,

NERVAE TRAIANO

AVGVSTO DICTVS,

CAPVT I.

Bene ac sapienter, patres conscripti, maiores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicerentur. Qui mos cui potius quam consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, auctoritate reipublicae, ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim praestabilius est aut pulchrius munus deorum, quam castus & sanctus & diis simillimus princeps? Ac, si adhuc dubium

S 5

fuis-

fuisset, forte casuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed ab Jove ipso coram ac palam repertus, electus est. Quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifestus ac præsens, quam cælum ac sidera, infedit. Quo magis aptum piunique est, te, Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conservatorem imperii nostri, precari, ut mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus, quæ dicentur a me, libertas, fides, veritas constet: tantumque a specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

CAP. II.

Equidem non consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor, ne quid de principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ, quas metus exprimebat: nihil, quale antea, dicamus: nihil enim, quale antea, patimur: nec eadem de principe palam, quæ prius, prædicemus: neque enim eadem secreto loquimur, quæ prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint actæ. Nusquam ut deo nunc, nusquam ut numini blandiamur. Non enira

enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminent, quod unum ex nobis putat: nec minus hominem se, quam hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usu probemus, atque idemdem cogitemus, quam sit indignum, si majus principibus præstemus obsequium, qui servitute civium, quam qui libertate lætantur. Et populus quidem Romanus dilectum principum servat: quantoque paullo ante contentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius & vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex æquo, quod felices nos, felicem illum prædicamus? alternisque votis HAEC FACIAT, HAEC AVDIAT, quasi non dicturi, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam, ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque, sibi, non principi, dici.

CAP. III.

Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditati teneamus: sciamusque, nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes æmuletur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo, ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittam: nec minus considerabo, quid aures ejus pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna & inusitata principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quam ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat. Nam merenti gratias agere, facile est, patres conscripti; non enim periculum est, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam: quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixero. Animadverto enim, etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & sanctitate, lætari: gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatam carmen intulerit.

CAP.

CAP. IV.

Sed parendum est senatusconsulto, quod ex utilitate publica placuit, ut consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, boni principes, quæ facerent, recognoscerent; mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis sollemne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod senatus juberet. Utrumque, Cæsar Auguste, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non finis, & quod hic finis. Non enim a te ipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis adfectibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum, P. C. tacitus agitavi, qualem quantumque esse oporteret, cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem æquata diis immortalibus potestas deceret, numquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humilitate captavit: ille quæsitam domi gloriam, in publico; hic in publico partam, domi perdidit: postremo adhuc nemo existit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, ut

nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detrahatur? Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata cæsaries, nonne longe lateque principem ostentant?

CAP. V.

Talem esse oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax & adoptio, & tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat, nihil differre inter imperatorem, quem homines & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Cæsar Auguste, judicium & favor, tunc statim, quam ad exercitum proficisceris, & quidem inusitato enituit. Nam ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi adscendenti de more Capitolium, quamquam non id agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba, quæ limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, jam quidem, ut tunc arbitrabatur, deum, ceterum, ut docuit eventus, te consalutavit imperatorem, nec aliter a cunctis omen acceptum est. Nam ipse intelligere volebas: recusabas enim imperare; recusabas, quod bene erat imperaturi: igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras, nisi

pe-

periculo patriæ & nutatione reipublicæ. Obstinatum enim tibi, non suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Quare ergo illum ipsum furorem, motumque castrensem reor exstitisse, quia magna vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. At sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatesque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque femina deus, & plerumque bonorum malorumque causæ sub diversa specie latent.

CAP. VI.

Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipublicæ vulnus impressum est. Imperator, & parens generis humani, obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas: ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio, quæ te publicæ salutis gubernaculis admoveret, prope est, ut exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur: postremo coactus princeps, quos nollet, occidere, ut daret principem, qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare: sed desicissemus, quantum

tum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Expectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica, ruensque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce delatum est. Imploratus adoptione, & accitus es, ut olim duces magni a peregrinis externisque bellis ad opem patriæ ferendam revocari solebant. Ita filius ac parens uno eodemque momento rem maximam invicem præstitistis. Ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc, qui pro munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ultro dantem obligasti. Communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est.

CAP. VII.

O novum atque inauditum ad principatum iter! non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet, quod est amplissimum, consequutus inter homines; felicius tamen erat illud, quod reliquisti, sub bono principe privatus esse desisti. Adsumtus es in laborum curarumque consortium, nec te læta & prospera stationis istius, sed aspera & dura ad capeffendam eam compulerunt: suscepisti imperium, postquam alium suscepti prænitebat. Nulla adoptati cum eo, qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo, nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter eligi, alter eligere.

Ita-

Itaque adoptatus es, non, ut prius alius atque alius, in gratiam uxoris: adscivit enim te filium non vitricus, sed princeps: eodemque animo divus Nerva pater tuus factus est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium adsumi, si adsumatur a principe. An senatus populique Romani exercitus, provincias, socios transmissurus uni, successorem e sinu uxoris accipias? summæque potestatis heredem tantum intra domum tuam quæras? non per totam civitatem circumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem diis simillimum inveneris? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Non enim servulis tuis dominum, ut possis esse contentus quasi necessario herede, sed principem civibus daturus es imperator. Superbum istud & regium, nisi adoptes eum, quem constet imperatum fuisse, etiamsi non adoptasses. Fecit hoc Nerva, nihil interesse arbitratus, genueris an elegeris: si perinde sine iudicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen quod æquiore animo ferunt homines, quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.

CAP. VIII.

Sedulo ergo vitavit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium adsumsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante pulvinar Jovis

Jovis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vindicaverunt: horum opus, horum illud imperium; Nerva tantum minister fuit: utique qui adoptaret, tam paruit, quam tu, qui adoptaberis. Adlata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae insigne decoraret: hanc imperator Nerva in gremio Jovis collocarat, quum repente solito major & augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est unicum auxilium fessis rebus adsumsit. Inde quasi deposito imperio qua securitate, qua gloria latus, (nam quantum refert, deponas an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est;) non secus ac praesenti tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua juvena, tuo robore invaluit! Statim confedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva, si adoptasset alium. Oblitine sumus, ut nuper post adoptionem non desierit seditio, sed coeperit? irritamentum istud irarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare posset imperium imperator, qui reverentiam amiserat, auctoritate ejus effectum esse, cui dabatur? Simul filius, simul Caesar, mox imperator, & consors tribuniciae potestatis, & omnia pariter, & statim factus es, quae proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

CAP. IX.

Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiamsi nolis, habendus es: non es habendus socius, nisi velis. Credentne posteri, patricio, & consulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eadem quum Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut imperator fieret, agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit & paruit? Paruisti enim Cæsar, & ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis a te subiecti animo factum est, quam quod imperare cœpisti. Jam Cæsar, jam imperator, jam Germanicus, absens & ignarus, & post tanta nomina, quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, & esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequeris principi civis? legatus imperatori? filius patri? Ubi deinde disciplina? ubi mos a majoribus traditus, quodcumque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum uti jure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit usus, quum ad exercitum

citum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.

CAP. X.

Augebat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur eo, quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas senatus populi que consensum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primusque fecit, quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At quo temperamento, dii boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es! imperator titulis, & imaginibus, & signis: ceterum modestia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium adfereres, longamque huic nomini aetatem, longam gloriam precarere. Jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris, quamdiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem dii cælo vindicaverunt,

sunt, ne quid post illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, auctoremque ejus statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quæreretur, an illud jam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset, quam bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit: eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat, ne desideraretur.

CAP. XI.

Quam tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit cælo Tiberius Augustum, sed ut majestatis crimen induceret: Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc, quum fit ab his, qui & sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas, quam quod ipse talis es. In principe enim, qui electo successore, fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalita-

1) al. numen.

litate patris aliquid arrogantia accessit? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos, potius quam illos veteres & antiquos æmuleris, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes invaserant contemserantque? cujus pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur. Ergo sustulerant animos, & jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi æquis conditionibus inibant: legesque ut acciperent, dabant.

CAP. XII.

At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus & priscais, quibus imperatorium nomen addebant contecti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus: rogant, supplicant; largimur, negamus. Utrumque ex imperii majestate. Agunt gratias, qui impetraverunt: non audent queri, quibus negatum est. An audeant, qui sciant te adfedissero ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicitissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum feræ gentes non telis magis, quam suo cælo, suo sidere aruantur? Sed

ubi

ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percurrere ripas, & aliena occasione, si permitteres, uti, ultroque hiemem suam barbaris inferre gaudebant.

CAP. XIII.

Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti! quum tecum in ediam, tecum ferrent sitim; quum in illa meditatione campestri militariis turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres, nihil a ceteris, nisi robore ac præstantia, differens; quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute militum, & lætus, quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret. Laudabas quippe ipse ferientes, hortabarisque, ut auderent: & audebant jam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, agris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet.

Postquam vero studium armorum a manibus ad

oculos, ad voluptatem a labore translatum est; postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Graculus magister adfuit, quam magnum est unum ex omnibus patrio more patria virtute lætari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse, qui debeat imperare?

CAP. XIV.

Nonne incunabula hæc tibi Cæsar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica læuro gloriæ patris auereres, nomenque Germanici jam tum mererere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis, quam laudibus peragreres? apud eos semper major & clarior, quibus postea contigisses. Et necdum imperator, necdum dei filius eras. Germaniam quidem cum plurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensique alii montes, nisi his comparentur, muniunt dirimuntque. Per hoc omne spatium quum legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum umquam, non equum respexisti. Levis hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum ceteris subsequebatur, ut cujus nullus tibi usus, nisi quum die stativorum proximum

campum alacritate, discursu, pulvere attollerēs. Initium laboris mirer, an finem? multum est, quod perseverasti; plus tamen, quod non timuisti, ne perseverare non posses. Nec dubito, quin ille, qui te inter illa Germaniæ bella ab Hispania usque, ut validissimum præsidium, exciverat, iners ipse, alienisque virtutibus tunc quoque invidus imperator, quum ope earum indigeret, tantam admirationem tui, non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Jove post favos labores, duraque imperia regi suo indomitus semper indefessusque referebat: quum aliis super alias expeditionibus munere alio dignus invenireris.

CAP. XV.

Tribunus vero disjunctissimas terras teneris adhuc annis viri firmitate iustrasti: jam tunc præmonente Fortuna, ut diu penitusque perdisceres, quæ mox præcipere deberes. Neque enim prospexisse castra, brevemque militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribunum, ut esse statim dux posses, nihilque discendum haberes tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorum, & diversam aquarum cœlique temperiem, ut patrios fontes patriumque sidus, ferre consuesti: quoties equos, quoties emerita arma mutaſti. Veniet ergo tempus, quo posterî visere, visendum tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hau-

Plinii Epistol.

T

ſerit

ferit campus, quæ refectiones tuas arbores, quæ
 fœnum saxa prætexerint, quod denique tectum
 magnus hospes impleveris, ut tunc ipsi tibi ingen-
 tium ducum sacra vestigia iisdem in locis monstra-
 bantur. Verum hæc olim. In præsentia qui-
 dem quisquis paullo vetustior miles, hic te commi-
 litone censetur. Quotus enim quisque, cuius tu
 non ante commilito quam imperator? Inde est,
 quod prope omnes nomine appellas, quod singu-
 lorum fortia facta commemoras: nec habent ad-
 numeranda tibi pro republica vulnere, quibus sta-
 tim laudator & testis contigisti.

CAP. XVI.

Sed tanto magis prædicanda moderatio tua, quod
 innutritus bellicis laudibus pacem amas: nec
 quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ
 die dicata Capitolino Jovi laurus, idcirco ex occa-
 sione omni quæris triumphos: non times bella, nec
 provocas. Magnum est, Imperator Auguste, ma-
 gnum est, stare in Danubii ripa, si transeas, cer-
 tum triumphum; nec decertare cupere cum recusantibus;
 quorum alterum fortitudine, alterum moder-
 atione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare, mo-
 deratio: fortitudo tua præstat, ut neque hostes tui
 velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium non 1)
 inanes currus, nec falsæ simulacra victoriæ: sed
 imperatore veram ac solidam gloriam reportante,
 pacem, tranquillitatem, & tam confessa hostium ob-
 se.

1) mimicos currus.

sequia, ut vincendus nemo fuerit. Pulcrius hoc omnibus triumphis. Neque enim umquam, nisi ex contemptu imperii nostri, factum est, ut vincemus. Quodsi quis barbarus rex eo insolentiæ furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, nã ille, sive interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare, illatasque sibi non esse classes nostras, sed terras ipsas, arbitretur.

CAP. XVII.

Videor jam cernere non spoliis provinciarum, & extorto fociiis auro, sed hostilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora noscitare. Videor intueri immanibus ausis barbarorum onusta fercula, & sua quemque facta vincis manibus sequentem: mox ipsum te sublimem instantemque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos, quos ipse perfoderis. Nec tibi opima defuerint, si quis regum venire in manus audeat: nec modo telorum tuorum, sed etiam oculorum minarumque conjectum, toto campo totoque exercitu opposito, perhorrescat. Meruisti proxima moderatione, ut, quandocumque te vel inferre vel propulsare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo vicisse videaris ut triumphares, sed triumphare quia viceris.

CAP. XVIII.

Aliud ex alio mihi occurrit. Quam speciosum est enim, quod disciplinam castrorum lapsam extinctamque refovisti, depulso prioris seculi malo, inertia & contumacia, & dedignatione parendi! Tutum est reverentiam, tutum caritatem mereri. Nec ducum quisquam, aut non amari a militibus, aut amari timet: & inde offensæ gratiæque pariter securi instant operibus, adsunt exercitationibus, arma, mœnia, viros aptant. Quippe non is princeps, qui sibi imminere, sibi intendi putet, quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit illorum, qui hostilia quum facerent, timebant. 1) Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modo, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porro nostri non tam regum exterorum, quam suorum principum insidias, nec tam hostium, quam comilitonum manus ferrumque metuebant.

CAP. XIX.

Est hæc natura fideribus, ut parva & exilia validiorum exortus obscuret; similiter imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius diminutione major. Eandem auctoritatem præfente te quisque, quam absente, retinebat. Quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat, quod tu quoque illos reverebare.

1) Ibidem ergo torpere m. ff.

mis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque & tamquam exactor intenderes, & tamquam particeps sociusque relevares. Felices illos, quorum fides & industria non per internuntios & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis, probabantur! Consequuti sunt, ut absens quoque de absentibus nemini magis, quam tibi, crederes.

CAP. XX.

Jam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriæ. Iter inde placidum, ac modestum, ut plane a pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Adfectata aliis castitas, tibi ingenita & innata, interque ea, quæ imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium: annona, quæ ceteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. Diceres, magnum aliquem ducem, & te potissimum ad exercitus ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quàm dissimilis nuper alterius principis transitus! si tamen transitus ille, non populatio fuit, quam abactus hospitem exerceret, omniaque dextra lavaque perusta & attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum provinciis erat, illud iter Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria,

quam pro utilitate communi, edicto subiecisti, quid in utrumque vestrum esset impensum. Adfuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tamquam rationem redditurus. Edicat, quid absumferit. Ita fiet, ut non absumat, quod pudeat dicere. Præterea futuri principes, velint nolint, sciant TANTI TVVM CONSTAT: propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

CAP. XXI.

Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen PATRIS PATRIAE recusabas. Quam longa nobis cum modestia tua pugna! quam tarde vicimus! Nomen illud, quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris & Cæsaris, receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus aestimator, jam te mereri fatereris. Itaque soli omnium contigit tibi, ut pater patriæ esses, antequam fieres. Eras enim in animis, in iudiciis nostris: nec publicæ pietatis intererat, quid vocarere, nisi quod ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret & Cæsarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis! ut reversus imperator,

qui

qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum ceteris major, quo melior.

CAP. XXII.

Ac primum, qui dies ille, quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum, quod ingressus es, quam mirum latumque! Nam priores invehî & importari solebant: non dico quadrijugo curru, & albetibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat. Tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quemdam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quo minus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, agri quoque, neglecto mædantium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem fanitatemque, prorepere. Inde alii se satis vixisse, te viso, te recepto: alii nunc magis esse vivendum prædicabant. Feminas etiam tunc fœcunditatis suæ maxima voluptas subiit, quum cernerent, cui principi cives, cui imperatori milites peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui nonnisi suspensum & instabile vestigium caperet. Oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi: alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium parem-

que clamorem. Tam aequaliter ab omnibus ex adventu tuo latitiae percepta est, quam omnibus venisti; quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

CAP. XXIII.

Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum, quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares: gratum, quod tantum non ultra clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes. Gratius tamen, quod sensim & placide, & quantum respectantium turba pateretur, incederes: quod occurfantium populus te quoque, te, immo maxime, adstaret: quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus fattellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentia genus invaluisset, silentes quietosque lectores tuos subsequere. Nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modestia differant. Ubi vero cæpisti Capitolium ascendere, quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio! quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco salutaverant imperatorem! quin etiam deum ipsum tunc præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circumstantium

gau-

gaudia! quam recens clamor! quam similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, augusta victimis cuncta! ut in unius salutem collata omnium vota! quum sibi se, ac liberis suis, intelligerent precari, quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres; ceteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudii fidem, ubi nulla necessitas gaudendi est.

CAP. XXIV.

Onerasset alium ejusmodi introitus; tu quotidie admirabilior & melior; talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Junxisti enim ac miscuisti res olim diversissimas, securitatem olim imperantis, & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet imperatori, quæ prior oris humanitas, dexteræ verecundia. Incedebas pedibus, incedis; lætabaris labore, lætaris: eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te Fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, præterire: ambulas inter nos, non quasi contingas: & copiam tui, non ut imputes, facis. Hæret lateri tuo, quisquis accessit: finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regimur quidem a te, & subiecti tibi, sed

quemadmodum legibus, sumus. Nam & illa cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen & inter nos versantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio nostri, & quodam æqualitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque fervorum super ora nostra: te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas, super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus ita communis, & confusa principis vestigia.

CAP. XXV.

Nec vereor, P. C. ne longior videar, quum sit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratia, multa sint: quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quam carptim breviterque perstringi, quia fere sequitur, ut illa quidem, de quibus taceas, tanta, quanta sunt, esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus, datumque congiarium populo, & datum totum, quum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potius representare, quibus magis negari potest? quamquam in hac quoque diversitate æqualitatis ratio servata est. Aequati sunt enim populo milites, eo quod partem, sed priores; populus militibus, quod posterior, sed totum statim accepit. Enimvero qua benignitate divi-
sum

sum est! quantæ curæ tibi fuit, ne quis ex pers liberalitatis tuæ fieret! Datum est his, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant: æquatique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: expectatum est provisumque, ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset: veniret quisque quum vellet: veniret quisque quum posset. Magnificum, Cæsar, & tuum, disjunctissimas terras magnificentiæ ingenio velut admovere, immensaque spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occurfare fortunæ, atque omni ope adniti, ne quis e plebe Romana, dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse, quam civem.

CAP. XXVI.

Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum: insidere examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare parvulos: impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere: reddebant illi, quæ monebantur. Ac plerique irriis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique, quid rogassent, quid non impetrassent, donec plane scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti. Et quamquam latissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen, antequam te viderent adirentve-

recipi, incidi iussisti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo, qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi, quantum parentibus suis quisque, deberent. Recte, Cæsar, quod spem Romani nominis sumtibus tuis suscipis. Nullum est enim magno principe, immortalitatemque merito, impendii genus dignius, quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia pramia, & pares pœnæ cohortantur: pauperibus educandis una ratio est bonus princeps. Hic fiducia sui procreatos nisi larga manu fovet, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipublicæ accelerat. 1) Frustra princeps plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutaturumque instabili pondere tuetur. Facile est conjectare, quod per ceperis gaudium, quum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas irruit, quibus tu daturus alimenta hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat & expediat.

CAP. XXVII.

Nemo jam parens filio nisi fragilitatis humanæ vices horret, nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem
ali-

1) Frustraque proceres pl. n.

alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occidat: nec deerunt, qui filios concupiscant. Contra, largiatur ut auferat, alat ut occidat, nã ille jam brevi tempore effecerit, ut omnes non posterorum modo, sed sui parentumque pœniteat. Quocirea nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo; neque a te liberi civium, ut ferarum catuli, sanguine & cœdibus nutriuntur: quodque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod nemini est ereptum, locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quamquam nec hunc quidem. Nam cujus est, quidquid est omnium, tantum ipse, quantum omnes, habet.

CAP. XXVIII.

Alio me vocat numerosa gloria tua: alio autem? quasi vero jam satis veneratus miratusque sim, quod tantam pecuniam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab insectatione ejus averteres famam: nec ut tristes hominum mœstosque sermones latiore materia detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti; nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quæ male feceras, impune fecisses; amor impendio isto, non venia quæsitæ est; populusque Romanus ob-

ligatus a tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis; quodque antea principes ad odium sui leniendum tumentibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti, quam populus accepit. Paulo minus, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis nostri conquisivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nascentur, quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Cæsar, atatem dii, quam mereris, ferventque animum, quem dederunt: & quanto majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi? Augetur enim quotidie & crescit, non quia carioreis parentibus liberi, sed quia principi cives. Dabis congiaria si voles, præstabis alimenta si voles; illi tamen propter te nascuntur.

CAP. XXIX.

Instar ergo perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Hujus aliquando cura Pompejo non minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens triumphis occidensque lustratus. Nec vero ille civilis, quam parens noster, auctoritate, consilio, fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris, litoribus mare,

re, litora mari reddidit, diuersasque gentes ita commercio miscuit, ut, quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, ut sine ullius injuria omnis usibus nostris annus exuberet? Quippe non, ut ex hostico raptæ, perituræque in horreis messes, nequidquam quiritantibus focis, auferuntur. Devehunt ipsi, quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit: nec novis indictionibus pressi ad vetera tributa deficient. Emit fiscus, quidquid videtur emere; inde copiæ; inde annona, de qua inter licentem vendentemque conveniat: inde hic satietas, nec fames usquam.

CAP. XXX.

Aegyptus alendis augendisque seminibus ita gloriata est, ut nihil imbribus cæloque deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse devexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi numquam cessura, certaret. Hæc inopina siccitate usque ad injuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languide extulerat, ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus conferendus. Hinc pars magna terrarum, mergi palanti amne consueta, alto pulvere incanduit. Frustra tunc Aegyptus nubila optavit, cælumque respexit, quum ipse sæcunditatis parens contractior & exilior iisdem ubertatem
ejus

ejus anni angustiis, quibus abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim solum vagus ille expeditor annis intra usurpata semper collium substerat, atque hæserat, sed supino etiam ac detinenti solo, non placido se mollique lapsu refugum abstulerat, & necdum satis humentes terras addiderat arenibus. Igitur inundatione, id est, ubertate, regio fraudata, sic opem Cæsaris invocavit, ut solet annem suum: nec longius illi adversorum fuit spatium, quam dum nuntiat. Tam velox, Cæsar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas & accincta, ut tristius aliquid seculo tuo passis ad remedium salutemque sufficiat, ut scias.

CAP. XXXI.

Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor; crediderim tamen per hunc Aegypti statum tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam exspectare voluisse. Nam quum omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque proferni, quum secunda felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Aegypti ali sustentarique non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen, quodque in suo flumine, in suis navibus ¹⁾ vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit fru-

¹⁾ al. manibus.

frumenta quæ miserat, deportatasque messes re-
 vexit. Discat igitur Aegyptus, credatque experi-
 mento, non alimenta se nobis, sed tributa præsta-
 re: sciat se non esse populo Romano necessariam,
 & tamen seruiat. Post hæc, si volet Nilus, amet
 alveum suum, & fluminis modum seruet: nihil hoc
 ad urbem, ac ne ad Aegyptum quidem, nisi ut inde
 navigia inania & vacua, & similia redeuntibus,
 hinc plena & onusta, & qualia solent venire, mit-
 tantur, conuersoque munere maris, hinc potius
 venti ferentes & brevis cursus optentur. Mirum,
 Cæsar, videretur, si desidem Aegyptum, cessantem-
 que Nilum non sensisset urbis annona, quæ tuis
 opibus, tua cura usque illuc redundavit, ut simul
 probaretur, & nos Aegypto posse, & nobis Aegy-
 ptum carere non posse. Actum erat de sæcundis-
 sima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis in-
 solitæ, nec minus erubescēbat fame, qua torque-
 batur, quum pariter a te necessitatibus ejus pudor-
 rique subuentum est. Stupebant agricolæ plena
 horrea, quæ non ipsi referissent, quibus de campis
 illa subvecta messis, quæ in Aegypti parte alius
 annis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, &
 obsequens Nilus Aegypto quidem sæpe, sed glo-
 riæ nostræ numquam largior fluxit.

CAP. XXXII.

Quam nunc iuvat, provincias omnes in fidem
 nostram ditionemque venisse, postquam con-
 tigit

tigit princeps, terrarum qui fecunditatem nunc huc nunc illuc, ut tempus & necessitas posceret, transferret referretque; qui diremtam mari gentem, ut partem aliquam populi plebisque Romanæ, aleret ac tueretur? Et cælo quidem numquam benignitas tanta, ut omnes simul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic, si non fecunditatem, at bona fecunditatis importat. Hic alternis com meatibus orientem occidentemque connectit, ut quæ ubique feruntur, quæque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, & discant, quanto libertati discordi servientibus sit utilius, unum esse, cui serviant. Quippe discretis quidem bonis omnium sua cuiusque ad singulos mala, sociatis autem atque permixtis singulorum mala ad neminem, ad omnes omnia bona pertinent. Sed siue terris divinitas quædam, siue aliquis annibus genius, & solum illud & flumen ipsum precor, ut hac principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem reposcimus scenus, putet tamen esse solvendum, fallacemque unius anni fidem omnibus annis, omnibusque postea seculis tanto magis, quia non exigimus, excuset.

CAP. XXXIII.

Satisfactum qua civium, qua sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve, nec

nec fluxum, nec quod animos virorum molliret & frangeret, sed quod ad pulcra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in fervorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem, quam justitiam exhibuit, omni adfectione aut intactus, aut major! Impetratum est, quod postulabatur: oblatum, quod non postulabatur. Institit ultro, & ut concupisceremus admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Jam quam libera spectantium studia, quam securus favor! Nemini impietas, ut solebat, obiecta, quod odisset gladiatorem: nemo spectator spectaculum factus, miseras voluptates unco & ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina majestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur, sibi male dici, in illis suam divinitatem, suum numen violari interpretabatur: quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

CAP. XXXIV.

At tu, Cæsar, quam pulcrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti! Vidimus delatorum judicium, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum infederant. Nulla jam testamenta secura, nullus status certus: non orbitas,
non

non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque, ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum: & provida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas everfa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna, tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil seculo dignius, quam quod contigit desuper intueri delatorum supina ora, retortasque cervices. Agnoscebamus & fruebamur, quum velut piaculares publicæ sollicitudinis victimæ supra sanguinem noxiorum ad lenta supplicia gravioresque pœnas ducerentur. Congesti sunt in navigia raptim conquista, ac tempestatibus dediti. Abirent, fugerentque vastatas delationibus terras: ac, si quem fluctus ac procellæ scopulis reservassent, hic nuda saxa & inhospitale litus incoleret, ageret duram & anxiam vitam, relictaque post tergum totius generis humani securitate, moereret.

CAP. XXXV.

Memoranda facies, delatorum classis permiffa omnibus ventis, coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quoscumque in scopulos detulissent. Juvabat, prospèctare statim

tim a portu sparsa navigia, & apud illud ipsum
 mare agere principi gratias, qui, clementia sua
 salva, ultionem hominum terrarumque diis maris
 commendasset. Quantum diversitas temporum
 posset, tum maxime cognitum est, quum iisdem,
 quibus antea cautibus innocentissimus quisque,
 tunc nocentissimus adfigeretur, quumque insulas
 omnes, quas modo senatorum, jam delatorum
 turba completeret; quos quidem non in præsens
 tantum, sed in æternum repressisti, mille pœnarum
 indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias
 eunt? perdant quas habent: expellere penatibus
 gestiunt? suis exturbentur: neque, ut antea, ex-
 sanguinem illam & ferream frontem nequidquam
 convulnerandam præbeant punctis, & notas suas
 rideant; sed spectent paria præmio damna, nec
 majores spes, quam metus, habeant, timeantque,
 quantum timebantur. Ingenti quidem animo Ti-
 tus securitati nostræ ultionique prospexerat, ideo-
 que numinibus æquatus est: sed quanto tu quan-
 doque dignior cælo, qui tot res illis adjecisti, pro-
 pter quas illum deum fecimus? Id hoc magis ar-
 duum fuit, quod imperator Nerva, te filio, te
 successore dignissimus, postquam magna quædam
 edicto Titi adstruxerat, nihilque reliquisse tibi vi-
 debatur, qui tam multa excogitasti, ut si ante te
 nihil esset inventum. Quæ singula quantum tibi
 gratiæ dispensata adjecissent? Tu simul omnia per-
 fudisti 1), ut sol & dies non parte aliqua, sed sta-
 tim

1) al. profudisti.

tim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

CAP. XXXVI.

Quam iuvat cernere ærarium silens & quietum; & quale ante delatores erat! nunc templum illud, nunc vere ædes, non spoliarium civium, cruentarumque prædarum sævum receptaculum: ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsum, nec pœna cuiquam remissa, sed addita est ultio, solumque mutatum, quod jam non delatores, sed leges timentur. At fortasse non eadem severitate fiscum, qua ærarium, cohibes: immo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo: IN IVS VENI; SEQVERE AD TRIBVNAL. Nam tribunal quoque excogitatum principatui 1) est, par ceteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & urna fisco iudicem adsignat: licet reiicere, licet exclamare: HVNC NOLO, TIMIDVS EST, ET BONA SECVLI PARVM INTELLIGIT. ILLVM NOLO, QVIA CAESAREM FORTITER AMAT. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria est, sapius vincitur fiscus; cuius mala causa numquam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum:

ma-

1) al. cruciatu.

majus illud, quod eos procuratores habes, ut ple-
rumque cives tui non alios judices malint. Libe-
rum est autem disceptanti dicere, NOLO EVM
ELIGERE. Neque enim ullam necessitatem mu-
neribus tuis addis, ut qui scias, hanc esse benefi-
ciorum principalium summam gratiam, si illis &
non uti licet.

CAP. XXXVII.

Onera imperii, pleraque vectigalia institui, ut
pro utilitate communi, ita singulorum inju-
riis coegerunt. His vigesima reperta est, tributum
tolerabile, & facile heredibus duntaxat extraneis,
domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his
remissum: videlicet quod manifestum erat, quan-
to cum dolore laturi, seu potius non laturi homines
essent, destringi aliquid & abradi bonis, quæ san-
guine, gentilitate, sacrorum denique societate me-
ruissent, quæque nunquam ut aliena & speranda,
sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proxi-
mo cuique transmittenda cepissent. Hæc man-
suetudo legis veteribus civibus servabatur: novi,
seu per Latium in civitatem, seu beneficio principis
venissent, nisi simul cognationis jura impetrassent,
alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fue-
rant. Ita maximum beneficium vertebatur in
gravissimam injuriam, civitasque Romana instar
erat odii, & discordiæ, & orbitatis, quum caris-
sima pignora, salva ipsorum pietate, distraheret.

In-

Inveniebantur tamen, quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non vigesima modo, verum etiam adfinitatum damno bene compensari putarent. Sed his maxime debebat gratuita contingere, a quibus tam magno aestimabatur. Igitur pater tuus sanxit, ut, quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiamsi cognationum jura non recepissent, quum civitatem adipiscerentur, ejus vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in patris potestatem: ratus, improbe & insolenter ac pæne impie his nominibus inferi publicanum; nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente vigesima scindi, nullum esse tanti veſtigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

CAP. XXXVIII.

Hactenus ille: parcius fortasse, quam decuit optimum principem, sed non parcius, quam optimum patrem, qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quædam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac prope intactam benefaciendi materiam filio reservavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua adstruxit, ut quemadmodum in patris filius, sic in hereditate filii pater esset immunis, nec eodem momento, quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret, quod fuisset. Egregie, Cæsar, quod

quod lacrymas parentum vestigales esse non pateris. Bona filii pater sine deminutione possideat, nec socium hereditatis accipiat, quem non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem, quid reliquerit filius, scire. Augeo P. C. principis munus, quum ostendo, liberalitati ejus inesse rationem. Ambitio enim, & jaſtantia, & effuſio, & quidvis potius, quam liberalitas exiſtimanda eſt, cui ratio non conſtat. Dignum ergo, imperator, manſuetudine tua, minuere orbitatis injurias, nec pati quemquam, filio amiſſo, inſuper adfici alio dolore: ſic quoque abunde miſera res eſt, pater filio ſolus heres: quid ſi coheredem non a filio accipiat? Adde, quod, quum divus Nerva fanxiſſet, ut in paternis bonis liberi neceſſitate vigefimæ ſolverentur, congruens erat, eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim poſteris amplior honor, quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem, Cæſar, illam exceptionem removiſti, **SI MODO FILIVS IN POTESTATE PATRIS FVIſSET**: intuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ ſemper in ditione parentum eſſe liberos juſſit, nec uti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dedit.

CAP. XXXIX.

Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse vigesima, secundum quoque exemit, cavitque, ut in sororis bonis frater, & contra, in fratris soror, utque avus, avia, in neptis nepotisque, & invicem illi, servarentur immunes. His quoque, quibus per Latium civitas Romana patuisset, idem indulgit, omnibusque inter se cognationum jura commisit simul & pariter, & more naturæ, quæ priores principes a singulis rogari gestiebant, non tam præstandi animo, quam negandi. Ex quo intelligi potest, quantæ benignitatis, quanti spiritus fuerit, sparsas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, & quasi renasci jubere: deferre quod negabatur, atque id præstare cunctis, quod sæpe singuli non impetrassent: postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam: indignum credo ei visum, ab homine peti, quod dii dedissent. Sorores estis, & frater, avus, & nepotes: quid est ergo, cur rogetis, ut fitis? vobis estis. 1) Qui pro cetera sua moderatione non minus invidiosum putat dare hereditatem, quam auferre. Latini ergo adite honores, capeffite civitatem, neminem hoc necessitudinis abruptum velut truncum amputatumque desituet: iisdem omnes quibus ante pignoribus, sed honestiores perfruentur: ac ne remotus quidem, jamque deficientis adfinitatis gradus a qualibet quantitate

1) Quid? pro c,

titate vigesimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens summam, quæ publicanum pati possit.

CAP. XL.

Carebit onere vigesimæ parva & exilis hereditas: &, si ita gratus heres volet, tota sepulcro, tota funeri seruiet: nemo observator, nemo castigatior adfistet. 1) Cujuscunque modi ea pecunia ex hereditate alicujus obvenierit, securus habeat quietusque possideat. Ea lex vigesimæ dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem, injuria in votum: optat heres, ut vigesimam debeat. Additum est, ut, qui ejusmodi ex causis in diem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non iafferent. At in præteritum subvenire ne dii quidem possunt: tu tamen subvenisti, cavisti que, ut desineret quisque debere, quod non esset postea debiturus. Idem effecisti, ne malos principes habuissemus, quo ingenio, si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Venuisti exigi, quod deberi non tuo seculo cæperat. Alius ut contumacibus irasceret, tarditatemque solvendi dupli vel & quadrupli irrogatione mulcæret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas, quod deberi non oportuerit, an constituas, ut debeat.

U 2

CAP.

1) Cuicunque medica p.

CAP. XLI.

Feres, Cæsar, curam & sollicitudinem consularem. Nam mihi cogitanti, eundem te collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse, interrogandus videris, fatisne computaveris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogationibus sola sufficiat. Nam quid est causæ, cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, 1) defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia supersint? Numquam principibus defuerunt, qui fronte gravi & tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte avidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt, sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur, qui suadeant non sunt. Quo evenit, ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro nostris moribus debeamus.

CAP. XLII.

Locupletabant & fiscum & ærarium non tam Voconia & Julia leges, quam majestatis singulare & unicum crimen eorum, qui crimine vaca-

1) nihil detrauisset, d. o.

arent: hujus tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui sibi majestatem vindicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium servis: verentur & parent, & dominos habent. Non enim jam servi nostri principis amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorem, quam civibus suis, credit. Omnes accusatore domestico liberaſti, unoque salutis publicæ signo illud (ut sic dixerim) servile bellum sustulisti, in quo non minus servis, quam dominis, præstitisti: hos enim securos, illos bonos fecisti. Non vis interea laudari, nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quæ tamquam delata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos haberet.

CAP. XLIII.

In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secura sunt: nec unus omnium, 1) nunquam scriptus, heres es. Non tu falsis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis præteriris: nihilque inter privatum & principem interest, nisi quod nunc a pluribus amaris: nam & plures amas.

U 3

Te-

1) nunc quia scriptus, nunc quia non scriptus, h.

Tene, Caesar, hunc cursum, & probabitur experimento, sitne feracius & uberius, non ad laudem modo, sed ad pecuniam, principi, si herede illo mori homines velint, quam si cogantur. Donavit pater tuus multa, & ipse donasti: cesserit parum gratus, manent tamen ii, qui bonis ejus fruuntur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. Nam liberalitatem jucundiorē debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniæ prætulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Caesarum munera illitos cibus hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut hausta & 1) multiplicata, retro secum, quidquid attigerant, referrent?

CAP. XLIV.

Quam utile est, ad usum secundorum per adversa venisse! Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quæ tunc erat innocentium vita: scis & expertus es, quantopere detestentur malos principes, etiam qui malos faciunt. Meministi, quæ optare nobiscum, quæ sis queri solitus. Nam privato judicio principem geris, meliorem immo te præstas, quam tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut, quibus erat summa votorum, melior pessimo princeps, jam non possimus, nisi optimum, ferre. Nemo est ergo tam tui, tam

igna-

1) implicata.

ignarus sui, ut locum ipsum post te concupiscat. Facilius est, ut esse aliquis successor tuus possit, quam ut velit. Quis enim curæ tuæ molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus & ipse es, quam sit onerosum, succedere bono principi, & adferebas excusationem adoptanti. An prona parvaque sunt ad æmulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva est omnibus vita & dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit. Eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves & attollis. Prodest bonos esse, quum sit satis abundeque, si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi judicio florent: acuuntur isti integritatis & industriæ pretio. Similes & dissimiles alliciuntur. Nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expetant fugiantve: ceteri, ubi laboris inertia, vigilantia somno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem ista, quibus alios artibus adsequutos vident, confectantur; qualesque sunt illi, tales esse & videri volunt, & dum volunt, fiunt.

CAP. XLV.

Et priores quidem principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, (& nimis dixi,) vitiis potius civium, quam virtutibus lætabantur. Primum quod in alio sua quemque natura delectat: deinde quod patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos. Horum in finem omnia congregabant: bonos autem odio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est, esse eos carissimos bono principi, qui invisi malo fuerint. Scis, ut sunt diversa natura dominatio & principatus, ita non aliis esse principem gratiorem, quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, & ostentas quasi specimen & exemplar, quæ tibi lecta vitæ, quod hominum genus placeat. Ideo non censuram adhuc, non præfecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius, quam remediis ingenia nostra experiri placeat. Et alioqui nescio, an plus moribus conferat princeps, qui bonos esse patitur, quam qui cogit. Flexibiles quamcumque in partem ducimur a principe: atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatone pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam finistre constitutum est, ut qui malum principem possumus,

bonum non possimus imitari. Perge modo, Cæsar, & vim effectumque censuræ tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in se boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt, fieri posse.

CAP. XLVI.

Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis, ut spectaculum pantomimerum populus Romanus tolli pateretur: sed non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius, cœpitque esse beneficium, quod necessitas fuerat. Neque enim a te minore contentu, ut tolleres pantomimos, quam a patre tuo, ut restitueret, exactum est. Utrumque recte: nam & restitui oportebat, quos sustulerat malus princeps, & tolli restitutos. In his enim, quæ a malis bene fiunt, hic tenendus est modus, ut appareat, auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille aliquando scenici imperatoris spectator & adplausor, nunc in pantomimis quoque aversatur & damnat effeminatas artes, & indecora seculo studia. Ex quo manifestum est, principum disciplinam capere etiam vulgus: quum rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Maeste

hac gravitatis gloria, Cæsar, qua consequutus es, ut, quod antea vis & imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua ipsi, qui castigari merebantur, iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tua queritur, & liberum est queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet; tuo in seculo nihil est, quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat: boni provehuntur: mali, qui est tranquillissimus status civitatis, nec timent, nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus, omnibusque, quos bonos facis, hanc adstruis laudem, ne coegisse videaris.

CAP. XLVII.

Quid vitam, quid mores juventutis? quam principaliter formas! quem honorem dicendi magistris, quam dignitatem sapientiæ doctoribus habes! ut sub te spiritum & sanguinem, & patriam receperunt studia! quæ priorum temporum immanitas exsiliis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitis artes non odio magis, quam reverentia relegaret. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præstas enim, quacumque præcipiunt: tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat

rat admissioⁿum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante vos principes arcem PVBLICARVM AEDIVM nomine inscripserat: frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare ut in publicis posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit! Quamquam omnia sic facis, tamquam non alius inscripserit. Quod enim forum? quæ templa tam reſerata? non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuæ sedes magis publica, magis omnium: nullæ obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque jam mille liminibus, ultra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, juxta te tamen maxima quies, tantum ubique ſilentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates & larem angustum ex domo principis modestiæ & tranquillitatis exempla referantur.

CAP. XLVIII.

Ipse autem, ut excipis omnes! ut exspectas! ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quasi per otium transigis! itaque non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, sed securi & hilares, quum commodum est, convenimus: & admittente principe interdum est aliquid, quod nos domi quasi magis necessarium teneat. Excusati semper tibi, nec umquam excusandi sumus. Scis enim, sibi quemque præstare, quod te videat, quod te frequentet, ac tanto liberalius ac diutius voluptatis hujus copiam præbes. Nec

salutationes tuas fuga & vastitas sequitur: remoramur, resistimus, ut in communi domo, quam nuper illa immanissima bellua plurimo terrore munerat, quum, velut quodam specu inclusa, nunc propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages cadesque proferret. Obversabantur foribus horror & minæ, & par metus admissis & exclusis. Ad hæc ipse occursum quoque visuque terribilis, superbia in fronte, ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa. Non adire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec umquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.

CAP. XLIX.

Ille tamen, quibus sibi parietibus & muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum & insidias, & ultorem scelerum deum inclusit: dimovit, perfregitque custodias pœna, angustosque per aditus & obstructos, non secus ac per apertas fores & invitantia limina, irrupit: longeque tunc illi divinitas sua, longe arcana cubilia sævique secessus, in quos timore & superbia, & odio hominum agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam herus non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris 1) defenditur! Ecquid ergo discimus experimento, si-

difi-

1) sed civium celebritate d.

dissimam esse custodiam; principis ipsius innocentiam? Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septus caritate non fuerit. Armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris cœtuque consumis? non remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas interest? non tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis? non ex convictu nostro mutua voluptas? non provocas reddisque sermones? non ipsum tempus epularum tuarum, quum frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim, ante medium diem distentus solitaria cœna, spectator adnotatorque convivis tuis immines: nec jejunis & inanibus plenus ipse & ruclans, non tam apponis, quam obicis, cibos, quos dedigneris attingere: ægreque perpeffus superbam illam convictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suavitatem tuam jucunditatemque miramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata gravitate. Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscena petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor. Inde tibi parcus & brevis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quam quod sine nobis agis.

CAP. L.

Sed quum rebus tuis, ut participes, perfruamur: quæ habemus ipsi, quam propria, quam nostra sunt! Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum immensa possessione circumvenis, nec unius oculis flumina, fontes, maria deserviunt. Est, quod Cæsar non suum videat; tandemque imperium principis, quam patrimonium, majus est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quæ priores principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pares domini, nec jam clarissimorum virorum receptacula habitatore seruo teruntur, aut fæda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcerrimas ædes deteriso situ auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem, quo exstructa sunt, animo ab interitu vindicare. Muta quidem illa & anima carentia, sentire tamen & lætari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod aliquando cæperint esse 1) domini, non fervientis. Circumfertur sub nomine Cæsaris tabula ingens rerum venalium, quo fit detestanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa. Tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amœnior villa. Nunc princeps in hæc eadem dominos
quæ-

1) domini scientis. Circ. f.

quærit, ipse inducit: ipsos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud numquam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos: nos non timeamus, quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam præbes, sed amœnissima quæque largiris & donas: ita (inquam) donas, in quæ electus, in quæ adoptatus es: transfers, quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quam quod per amicos habes.

CAP. LI.

Idem tam parcus in ædificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut ante, immanium transvectione saxorum urbis tecta quatiuntur. Stant securæ domus, nec jam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi; mavis rejicere aliquid & amputare ex his, quæ princeps tamquam necessaria reliquit. Præterea pater tuus ulibus suis detrahebat, quæ fortuna imperii dederat: tu tuis, quod pater. At quam magnificus in publicum es! Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate operantur, ut non consummata, sed tantum commutata videantur. Hic immensum latus circi templorum pulcritudinem provocat: digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quam quæ ex illa spectabuntur: visenda autem

tem cum cetera specie, tum quod æquatus plebis ac principis locus. Siquidem per omne spatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris suggestus, quam propria, quæ spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico, in populo sedentem; populo, cui locorum quinque millia adjecisti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremque in posterum suscipi liberalitatis tuæ fide jufferas.

CAP. LII.

Horum unum si præstitisset alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit, ut [dei] summum inter homines fastigium servet ¹⁾, quum deorum ipse non adpetas. Itaque tuam statuam in vestibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus. At paullo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius poluebatur, quum incesti principis statuis permixta deorum simulacra sorderent. Ergo istæ quidem æræ & pauçæ manent, manebuntque quamdiu templum ipsum: illæ autem aureæ & innumerabi-

-les

1) al. fervent,

les strage & ruina publico gaudio litaverunt. Iu-
 vabat illidere solo superbissimos vultus, instare
 ferro, favire securibus, ut si singulos ictus san-
 guis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans
 gaudii feræque lætitiæ, quin instar ultionis vide-
 retur, cernere laceros artus, truncata membra;
 postremo, truces horrendasque imagines abjectas,
 excoctasque flammis, ut ex illo terrore & minis in-
 usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur.
 Simili reverentia, Cæsar, non apud genium tuum
 bonitati tuæ gratias agi, sed apud numen Jovis
 optimi maximi pateris. Illi debere nos, quidquid
 tibi debeamus; illius, quod bene facias, muneris esse,
 qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum
 greges per Capitolinum iter magna sui parte velut
 intercepti divertere via cogebantur, quum sæ-
 vissimi domini atrocissima effigies tanto victima-
 rum cruore coleretur, quantam ipse humani san-
 guinis profundebat.

CAP. LIII.

Omnia P. C. quæ de aliis principibus a me aut
 dicuntur aut dicta sunt, eo pertinent, ut
 ostendam, quam longa consuetudine corruptos
 depravatosque mores principatus, parens noster re-
 format & corrigit: alioqui nihil non parum grate
 sine comparatione laudatur. Præterea hoc pri-
 mum erga optimum imperatorem piorum civium
 officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis
 ama-

amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adjice, quod imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamque ejus carpi, qui mortem ulcisceretur: nec ut in se dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare ego, Cæsar, muneribus tuis omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C. & dolores nostros & gaudia proferamus; 1) ingemiscamus illis, quæ patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsa gratiarum actiones agant, meminerintque, sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores, secus meriti, reprehendantur. Nam quum de malo principe posterius tacent, manifestum est, eadem facere præsentem.

CAP. LIV.

Et quis jam locus miseræ adulationis manebat 2), quum laudes imperatorum ludis etiam & commisionibus celebrarentur, saltarentur, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis,

1) lætemur his quibus fruimur; ing.

2) ignarus, qu.

gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu & in scena ab histrione & a consule laudabantur. Tu procul a tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit: quin etiam tanto majore consensu in venerationem tui theatra ipsa confurgent, quanto magis de te scenæ filebunt. Sed quid ego istud admiror, quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscumque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hoc singulos, nomini Cæsarum dicabamus: patiebantur illi, &, quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum, tamquam oblitus ejus, de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuæ moderationis hæc laus, constantia nostra; & tibi obsequimur, quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque justitiæ convenimus: hanc simplicitati tuæ veritati gratiam relaturi, ut te, quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, desinimus ibi, a quo incipi, in quo desini sub alio principe non posset. Nam plerosque ex

de-

decretis honoribus & alii non receperunt: nemo ante tantus fuit, ut crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monumentis aeternae laudis inciditur.

CAP. LV.

Ibit in secula, fuisse principem, cui florenti & incolumi numquam nisi modici honores, saepius nulli decernerentur. Et sane, si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur. Ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amore. Simul quam jampridem novitas omnis adulatione consumpta sit, non alius erga te novus honor superest, quam si aliquando de te tacere audeamus. Age, si quando pietas nostra silentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quae qualiaque decernimus nos, tu non recusas? ut appareat, non superbia & fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulcrius hoc, Caesar, quam si recusares omnes: nam recusare omnes, ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento & nobis & arario prodes, quod sumtibus ejus adhibes modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuae, quales olim ob egregia in rempublicam merita privatis dicabantur. Visuntur eadem e materia Caesaris statuae, qua Brutorum, qua

qua Camillorum. Nec discrepat caussa. Illi enim reges hostemque victorem mœnibus depulerunt: hic regnum ipsum, quæque alia captivitas gignit, arcet ac submovet, sedemque obtinet principis, ne sit domino locus. Ac mihi intuenti sapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales istos caducosque titulos aut depreceris aut temperes. Scis enim, ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria; ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templaque demolitur & obscurat oblivio, negligit carpitque posteritas: contra, contemtor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frenator animus ipsa vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. Præterea, ut quisquis factus est princeps, extemplo fama ejus, incertum bona an mala, ceterum æterna est. Non ergo perpetua principi fama, quæ invitum manet, sed bona concupiscenda est. Ea porro non imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quin etiam leviora hæc, formam principis figuramque, non aurum melius vel argentum, quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cujus lætissima facies & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet.

CAP. LVI.

Adnotasse vos credo, patres conscripti, jamdudum me non eligere, quæ referam. Propositum est enim mihi, principem laudare, non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia major, Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cujusquam prædicatio vel transilire vel prætervehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum, aut beneficio sterile, aut vacuum laude? num omnia ejusmodi, ut is optimè te laudasse videatur, qui narraverit fidelissime? Quo fit, ut prope in immensum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restant! ut illud, quod secundum consulatum recepisti, quia princeps & pater deferbat. At postquam ad te imperii summam, & cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii transtulerunt, tertium consulatum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, differre honorem; gloriam, majus. Gestum consulatum mirer, an non receptum? gestum non in hoc urbis otio, & intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes: ut illi solebant, quibus erat moris paludamento mutare prætextam, ignotasque terras victoria sequi. Pulcrum imperio,
glo-

gloriosum tibi, quum te socii atque amici sua in patria, suis in sedibus adierunt. Decora facies consulis: multa post secula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augebant majestatem præsentis diversi postulantium habitus, ac dissonæ voces, raraque sine interprete oratio. Magnificum est, civibus jura; quid hostibus reddere? speciosum, certam fori partem; quid immanes campos sella curuli, victorisque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutum quietumque; quid spernere barbaros fremitus? hostilemque terrorem non armorum magis, quam togarum ostentatione compescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum præsentem audientemque consalutabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hostibus, tu contentis merebare.

CAP. LVII.

Hæc laus acti consulatus; illa dilati, quod ad huc initio principatus, ut jam excusatus honoribus & expletus, consulatum recusasti, quem novi imperatores, destinatum aliis, in se transferebant. Fuit etiam, qui in principatus sui fine consulatum, quem dederat ipse, magna ex parte jam gestum, extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & desinentes adeo concupiscunt, ut auferant; tu, otioso ac vacante, privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius
con-

consulatus, aut principi primus? Nam secundum imperator quidem, sub imperatore tamen, inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest, vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero quæ civitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos, qui exspirante jam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus in rura sua consulatus ferebantur; in hac civitate tertium consulatum princeps generis humani, ut prægravem, recusasti? Tantone Papyrius etiam & Quinctius moderatior Augustus, & Cæsar, & pater patriæ. At illos respublica ciebat; quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus ipse, qui sibi tuis humeris attolli & auferescere videtur?

CAP. LVIII.

Non te ad exemplar ejus voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quemdam & sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi præstitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consulatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, ut princeps toties consul esses, quoties senator tuus. **N**imia modestia istud etiam privatus recusasses. An consularis viri triumphalisque filius, quum tertio consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi, non vel sola generis claritate promeritum? **C**ontigit

ergo privatis aperire annum, fastosque referare.
 & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit,
 quod consul alius, quam Cæsar, esset. Sic exactis
 regibus cœpit liber annus: sic olim servitus pulsa,
 privata fastis nomina induxit. Miseros ambitio-
 nis, qui ita consules semper, ut semper principes
 erant! quamquam non ambitio magis, quam livor
 & malignitas videri potest, omnes annos possidere,
 summumque illud purpuræ decus non nisi præcep-
 tum præfloratumque transmittere. Tuam vero
 magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem
 prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito sem-
 per honore abstinere: modestia, cedere: benigni-
 tas, per alios frui.

CAP. LIX.

Sed jam tempus est, te ipsi consulatui præstare,
 ut majorem eum suscipiendo gerendoque facias.
 Nam sæpius recusare, ambiguum ac potius iliam
 interpretationem habet, tamquam minorem putes.
 Tu quidem ut maximum recusasti: sed hoc persua-
 dere nemini poteris, nisi aliquando & non recusa-
 veris. Quum arcus, quum tropæa, quum statuas
 deprecaris, tribuenda est verecundiæ tuæ venia;
 illa enim sane tibi dicantur: nunc vero postula-
 mus, ut futuros principes doceas inertia renuntia-
 re, paullisper delicias differre, paullisper, & saltem
 ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno
 velut excitatos, induere prætextam, quam quum

dare possent, occuparint: ascendere curulem, quam detineant: esse denique, quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus consulis obiisse, sed audivimus: diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: æquum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famæ semper & rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiæ tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul & bonus princeps. Nam præter id, quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest utrique nonnulla diversitas, quam principem quam dissimillimum consuli deceat.

CAP. LX.

Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteris: sed jam urbi votisque publicis redditus, quid est, in quo magis sis approbaturus, quæ quantaque fuerint, quæ de-

fide-

siderabamus? Parum est, ut in curiam venias,
 nisi & convocas: ut interis senatui, nisi & præ-
 fides: ut consentes audias, nisi & perrogas. Vis
 illud augustissimum consulum aliquando tribunal
 majestati suæ reddere? adscende. Vis, constare re-
 verentiam magistratibus, legibus auctoritatem,
 modestiam postulantis? adi. Quod enim in-
 teresset reipublicæ, si privatus esses, consulem te
 haberet tantum, an & senatorem; hoc nunc scito
 interesse, principem te habeat tantum, an & con-
 sulem. His tot tantisque rationibus, quamquam
 multum reluctata, verecundia principis nostri
 tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit?
 Non, se ut privatis, sed ut privatos pares sibi
 faceret. Recepit enim tertium consulatum, ut
 daret; noverat moderationem hominum, noverat
 pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse,
 nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim,
 periculorum consortibus, parce tamen, tribue-
 batur, quod tu singularibus viris, ac de te
 quidem bene ac fortiter meritis præstitisti,
 sed in toga meritis. Utriusque cura, utriusque
 vigilantia obstrictus es, Cæsar. Sed in princi-
 pe rarum, ac prope insolitum est, ut se putet
 obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo,
 Cæsar, & solvis. Sed quum ter consules facis,
 non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus
 videris: quin etiam perquam modica quedam
 civium merita fortunæ tuæ viribus in majus ex-
 tollis. Efficis enim, ut tantum tibi quisque præ-

stitisse videatur, quantum a te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi ut semper obliges, obligeris: incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an præstitisse.

CAP. LXI.

Equidem illum antiquum senatum contueri videbar, quum ter consule adfidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescant; item, ut altissimæ civium dignitates collatione fastigii tui quasi deprimantur; quantoque propius ad magnitudinem tuam adscenderint, tantum etiam a sua descendisse videantur: illos tamen tu, quamquam non potuisti tibi æquare, quum velles, adeo in edito collocasti, ut tantum super ceteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium consulatum eundem in annum, in quem tuum, contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Ut enim felicitatis est, quantum velis, posse; sic magnitudinis, velle, quantum possis. Laudandus quidem & ille, qui tertium consulatum meruit, sed magis, sub quo meruit: magnus memorandusque, qui tantum præmium cepit, sed major, qui capienti dedit. Quid? quod tuos pariter tertio consulatu collegas tui sanctitate decorasti? ut sit nemini dubium, hanc tibi præcipuam causam fuisse extendendi consulatus tui, ut duo-

rum

rum consulatus amplecteretur, & collegam te non vni daret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat a patre tuo, id est, quanto minus quam a te? datum. Utriusque adhuc oculis paullo ante dimissi falces oberrabant: utriusque sollempnis ille lictorum & prænuntius clamor auribus infederat, quum rursus curulis, rursusque purpura, ut olim, quum hostis in proximo, & in summum discrimen adducta respublica, expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed iisdem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentiam tuam necessitas æmuletur. Modo prætextas exuerant, resumant: modo lictores abire iusserant, revocent: modo gratulantes amici recesserant, revertantur. Hominisne istud ingenium est, hominis potestas, renovare gaudia, redintegrare lætitiã, nullamque requiem gratulationis dare, neque alia repetendis consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? Facias ista semper, nec umquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna lassetur: des quam plurimis tertios consulatus, &, quum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

CAP. LXII.

Omnium quidem beneficiorum, quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat: præcipue tamen

ex horum consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta lætitia pervenit, ut eundem honorem omnes sibi & dedisse & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos senatus, quum publicis sumtibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit, & quidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Cæsaris insinuavit. An parum sæpe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut senatus favor apud principem aut prosit aut noceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? Hunc senatus probat, hic senatui carus est. Oderat, quos nos amaremus; sed & nos, quos ille. Nunc inter principem senatumque dignissimi cujusque caritate certatur: demonstramus invicem, credimus invicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde, patres conscripti, favete aperte, diligite constanter: non jam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne prosit: eadem Cæsar, quæ senatus, probat improbatque vos ille præsentis, vos etiam absentes in consilio habet: tertio consules fecit, quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine, quo electi a vobis erant. Magnus uterque honor vester, sive eosdem maxime diligit, quos scit vobis esse carissimos; sive illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus præmia, juvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos. Quisquis probatos senatui viros suspici-

cit,

cit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accrescere putat, quod cuique adstruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus major, nisi maximi fuerint, quibus major est. Persta, Cæsar, in ista ratione propositi, talesque nos crede, qualis fama cuiusque est: huic aures, huic oculos intende: ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis, quam audientibus, insidiantes susurros. Melius omnibus, quam singulis, creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes sefellerunt.

CAP. LXIII.

Revertor jam ad consulatum tuum, etsi sunt quædam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen, imprimis quod comitiis tuis interfuisti candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis & gloriæ, & exempli, quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere potestatis suæ sede: perpeffus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram: consulque sic factus es, ut unus ex nobis, quos facis consules. Quotusquisque principum antecedentium honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? Non alii marcidi somno, hesternaque cœna redundantes, comitiorum suorum nuntios operiebantur? Alii sane pervigiles & insomnes, sed in-

intra cubilia sua illis ipsis consulibus, a quibus
 consules renuntiabantur, exilia & cædem ma-
 chinabantur. O prava & inscia veræ majestatis
 ambitio, concupiscere honorem, quem dedigne-
 ris; dedignari, quem concupiscas: quumque ex
 proximis hortis campum & comitia prospectes,
 sic ab illis abesse, tamquam Danubio Rhenoque
 dirimare! Averteris tû honori tuo sperata suf-
 fragia, renuntiarique te consulem jussisse conten-
 tus, liberæ civitatis ne simulationem quidem ser-
 ves? Abstineas denique comitiis, abstrusus at-
 que abditus, quasi illic tibi non consulatus de-
 tur, sed abrogetur imperium? Hæc persuasio
 superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur prin-
 cipes esse desinere, si quid facerent tamquam se-
 natores. Plerique tamen non tam superbia,
 quam metu quodam submovebantur. An stupro-
 rum sibi incestarumque noctium conscii auspi-
 cia polluere, sacratumque campum nefario auderent
 contaminare vestigio? non adeo deos hominesque
 contemserant, ut in illa spatiosissima sede hominum
 deorumque coniectos in se oculos ferre ac perpeti
 possent. Tibi contra & moderatio tua suavit, &
 sanctitas, ut te & religioni deorum & judiciis ho-
 minum exhiberes. Alii consulatum, antequam
 acciperent, tu & dum accipis, meruisti.

CAP. LXIV.

Peracta erant sollempnia comitorum, si principem cogitares, jamque se omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi quum jurare cogerent alios. Vides, quam necessarium fuerit consulatum non recusare? non putassemus, istud facturum te fuisse, si recusasses. Stupeo, P. C. necdum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque idemdem me, an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Cæsar, & Augustus, pontifex maximus, stetit ante gremium consulis; seditque consul principe ante se stante: & sedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri soleret. Quin etiam sedens præbuit jusjurandum, & ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si sciens sefellisset, deorum iræ consecraret. Ingens, Cæsar, & par gloria tua, siue fecerint istud postea principes, siue non fecerint. Ullane satis prædicatio digna est, idem tertio consulem fecisse, quod primo? idem principem, quod privatum? idem imperatorem, quod sub imperatore? Nescio jam, nescio, pulchriusne sit istud, quod præeunte nullo, an hoc, quod alio præeunte jurasti.

CAP. LXV.

In rostris quoque simili religione ipse te legibus subiecisti: legibus, Cæsar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis: sic fit, ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc primum discō, non est princeps supra leges, sed leges supra principem. Idem Cæsari consuli, quod ceteris non licet; jurat in legem attendentibus diis; (nam cui magis quam Cæsari attendant?) jurat observantibus his, quibus idem jurandum est: non ignarus alioqui, nemini religiosius, quod juraverit, custodiendum, quam cujus maxime interest non pejerare. Itaque & abiturus consulatu jurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat, quam promitteres: majus, postquam præstitisti. Jam toties procedere in rostra, inadscensumque illum superbiam principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulatum, immo non gestum, abiciebant per edictum. Hoc pro concione, pro rostris, pro jurejurando, scilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

CAP. LXVI.

Non transilivi, patres conscripti, principis nostri consulatum, sed eundem in locum contuli, quidquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim, ut in sterili jejunaque materia, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque idemtidem tractare debemus. Illuxerat primus consulatus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capessere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus & insurgere. Omnes ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos, insidiosa tranquillitate profectos, improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiæ principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos, quam propitios habere? Te vero securi & alacres, quo vocas, sequimur. Jubes esse liberos: erimus. Jubes, quæ sentimus, promere in medium: profereamus. Neque enim adhuc ignavia quadam & insito torpore cessavimus. Terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut a republica (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos averteremus: at nunc tua dextera tuisque promissis freti & innixi, obsepta diutina servitute, ora referamus, frenatamque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis

fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim umquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse deceptus.

CAP. LXVII.

Equidem hunc parentis publici sensum cum 1) exhortatione ejus, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quæ enim illa gravitas sententiarum? quam inadfectata veritas verborum? quæ adseveratio in voce? quæ afirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides? Tenebit ergo semper, quod suaserit, scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro salute civium, immo pro salute principum, ac propter illos pro æternitate imperii solebamus. Hæc pro imperio nostro in quæ sint verba suscepta, operæ pretium est adnotare: **SI BENE REMPUBLICAM ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS.** Digna vota, quæ semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te auctore, Cæsar, respublica, ut te sospitem incolumemque præstarent, si tu ceteros præstitisses: si contra, illi quoque a custodia sui 2) corporis oculos dimoverent, teque relinquerent votis, quæ non palam susci-

1) ex oratione ejus,

2) capitis.

fufciperentur. Alii fe fuperftites reipublicæ optabant faciebantque: tibi falus tua inuifa eft, fi non fit cum reipublicæ falute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, nifi expediat optantibus, omnibusque annis in confilium de te deos mittis, exigisque, ut fententiam fuam mutent, fi talis eſſe defieris, qualis electus es. Sed ingenti conſcientia, Cæſar, paciferis cum diis, ut te, fi mereberis, feruent, quum ſcias, an merearis, neminem magis quam deos ſcire. Nonne vobis, P. C. hæc diebus ac noctibus agitare ſecum videtur? EGO QUIDEM IN ME, SI OMNIUM UTILITAS ITA POſCERET, ETIAM PRAEFECTI MANVM ARMAVI: SED NE DEORVM QUIDEM AVT IRAM AVT NEGLIGENTIAM DEPRECOR: QVAESO IMMO ET OBTESTOR, NE VMQVAM PRO ME VOTA RESPVBLICA INUITA SVSCIPIAT; AVT SI SVSCEPERIT INVITA, NE DEBEAT.

CAP. LXVIII.

Capis ergo, Cæſar, ſalutis tuæ glorioſiſſimum fructum ex conſenſu deorum. Nam quum excipias, ut ita demum te dii ſeruent, SI BENE REMPVBLICAM ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS, certus es, te bene reipublicam gerere, quum ſeruent. Itaque ſecurus tibi & lætus dies exit, qui principes alios cura & metu diſtinebat, quum ſuſpenſi & attoniti, parumque

que confisi patientia nostra, hinc atque inde publica servitutis nuntios expectarent. Ac si forte aliquos flumina, rives, venti prapedissent, statim hoc illud esse credebant, quod merebantur: nec erat discrimen ullum pavoris, propterea quod, quum a malo principe tamquam successor timeatur, quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non litterarum tarditas differt: scis tibi ubique jurari, quum ipse juraveris omnibus. Nemo hoc sibi non præstat. Amamus quidem te, in quantum mereris, illud tamen non tui facimus amore, sed nostri: nec umquam illucescat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela principis, cui potest imputari. Queri libet, quod in secreta nostra non inquirent principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis, quæ malis esset, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris fœcisque sermones? Scires mollissimis illis auribus parci, & alioqui quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi liberius malos odimus.

CAP. LXIX.

Cepisti tamen & adfectus nostri & iudicii experimentum, quantum maximum præfens cape-

pere potuisti, illo die, quo sollicitudini pudorique candidatorum ita cōsuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum lætitia, alii cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius iuvenes nostros exhortatus es, 1) consulatum circumirent, senatui supplicarent, atque ita a principe sperarent honores, si a senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti, ut te imitarentur. Arduum, Cæsar, exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum, quam principum possit. Quis enim vel uno die reverentior senatus candidatus, quam tu cum omni vita, tum illo ipso tempore, quo iudicas de candidatis? An aliud a te, quam senatus reverentia, obtinuit, ut juvenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Cæsar, nec pavet: quinimmo festinatis honoribus amplificat atque auget, & majoribus suis reddit: si quid usquam stirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis, hoc amplexatur, & refovet, & in usum reipublicæ promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ, magna nomina, ex tenebris oblivionis, indulgentia Cæsaris (extracta): cujus est, ut nobiles & conservet & efficiat.

2) senatum.

CAP. LXX.

Præfuerat provinciæ quæstor unus ex candidatis, inque ea civitatis amplissimæ reditus egregia constitutione fundaverat; hoc senatui allegandum putasti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum, qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper hæc nunties, nec pœnis malorum, sed bonorum præmiis bonos facias! Accensa est juvenus, erexitque animos ad æmulandum, quod laudari videbat: nec fuit quisquam, quem non hæc cogitatio subiret, quum sciret, quidquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est, Cæsar, & salutare præsidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriæ suæ maximum præmium, iudicium principis, suffragium principis. Adhuc autem, quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio. Vides enim, **SI QUID BENE FECERO, NESCIET CAESAR: AUT SI SCIERIT, TESTIMONIUM NON REDDET.** Ita eadem illa seu negligentia seu malignitas principum, quum male consultis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur, nec illos a crimine, & hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexit, huic quæsitâ virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quisque,

que, quod cupit, petat, & adsecutus sibi debeat. Provinciis quoque in posterum & injuriarum metum & accusandi necessitatem remisisti. Nam si 1) profuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur: & alioquin 2) nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam 3) peractos optime magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum, nec urbana conjuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget. 4) Næ suffragiis consularium virorum, urbes, populi, gentes inferantur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

CAP. LXXI.

Iam quo ad sensu senatus, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres, devexus quidem in planum, & quasi unus ex gratulantibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt, ut istud magnum videretur, quum velut adfixi curulibus suis manum tantum, & hanc cunctanter & pigre, & imputantibus similes, promerent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps & candidatus æquales & simul stantes, intuerique parem accipientibus honorem, qui dabat. Quod factum tuum a cuncto senatu quam vera acclamatione celebr-

1) profuerint. 2) liquet, n. 3) peractos. Opt mag. magistratu, h. h. p.

4) Bene f. - - inferuntur.

lebratum est, TANTO MAIOR, TANTO AVGVSTIOR! Nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si se ipse submittat, securus magnitudinis suæ. Neque enim ab ullo periculo fortuna principum longius abest, quam ab humilitatis. Mihi quidem non tam humanitas tua, quam intentio ejus admirabilis videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem, manum commodares; ut si alii eadem ista mandasses, omnes comitatus numeros obibas. Atque etiam quum suffragatorum nomina honore, quo solent, exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis ille senatorius adfensus audiebatur: quodque apud principem perhibere testimonium merentibus gaudebamus, perhibebatur a principe. Faciebas ergo, quum diceres OPTIMOS: nec ipsorum modo vita a te, sed judicium senatus comprobabatur, ornarique se non illos magis, quos laudabas, lætabatur.

CAP. LXXII.

Nam quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitiorum BENE AC FELICITER EVENIRET NOBIS, REIPUBLICAE, TIBI; nonne tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia, quæ facis, quæque facies, prospere cedant tibi, reipublicæ, nobis? vel, si brevius sit optandum, ut uni tibi, in quo & respublica & nos sumus?

Fuit

Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia aduersa, alia secunda principi & nobis: nunc communia tibi nobiscum tam læta, quam tristia: nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis potes. An, si posses, in fine votorum adjecisses, **VT ITA PRECIBVS TVIS DII ADNVERENT, SI IVDICIVM NOSTRVM MERERI PERSEVERASSES?** Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne a diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat, has preces tuas laudibus adæquare: adæquavimus tamen. Qui amoris ardor? qui stimuli? quæ faces illas nobis acclamationes subiecerunt? Non nostri, Cæsar, ingenii, sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla umquam adulatio invenit, nullus cujusquam terror expressit. Quem sic timuimus, ut hæc fingeremus? quem sic amavimus, ut hæc fateremur? Nosti necessitatem servitutis: quando simile aliquid audisti, & quando dixisti? Multa quidem excogitat metus; sed quæ appareant quæsitæ ab invitis: aliud sollicitudinis, aliud securitatis ingenium est: alia tristium inventio, alia gaudentium. Neutrum simulationes expresserint. Habent sua verba miseri, sua verba felices, utque jam maxime ab utrisque dicantur.

CAP. LXXIII.

Testis ipse es, quæ in omnium ore lætitia: non amictus cuiquam, non habitus, quem modo extulerat: inde resultantia vocibus tecta, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Quis nunc non e vestigio suo exsiluit? quis exsiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? Nam quanto magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Cæsar, sed ut in tua potestate est an gaudeamus, ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum: tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensimus, ut precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque numquam frontem tuam abstergeres. Hoc ipsum templum, has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne unquam principis lacrymas: at senatus sæpe viderunt. Onerasti futuros principes: sed & posteros nostros. Nam & hi a principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur: & illi quod non audiant, indignabuntur.

CAP. LXXIV.

Nihil magis possum proprie dicere, quam quod dictum est a cuncto senatu, **O TE FELICEM!** quod quum diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur. Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter & graviter, tum vel imprimis hoc, **CREDE NOBIS, CREDE TIBI.** Magna hoc fiducia nostri, majore tamen tui diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit: introspiciat modo vitam, seque, quid mereatur, interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus, quæ amantes solent, illi tamen non amari se credebant sibi. Super hæc precati sumus: **VT SIC TE AMARENT DII, QVEMADMODVM TV NOS.** Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa votorum, ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Estne verum, quod inter ista clamavimus, **O NOS FELICES?** Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est, ut nos diligat princeps, sed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suæ putat adstrui posse, nisi ut dii Cæsarem imitentur.

CAP. LXXV.

Sed quid singula confector & colligo, quasi vero aut oratione complecti, aut memoria confectui possim, quæ vos, P. C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære censuistis? Ante, orationes principum tantum, ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ claudebantur. Erant enim, quibus nec senatus gloriari, nec princeps possent: has vero & in vulgus exire, & posteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit; primum, ut orbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis & conscius; deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus, non tantum post ipsos, judicare; postremo, ut experimento cognosceretur, & ante nos gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus exoptulatum est, ne adfectus nostros, ne tua merita suppresseres: denique ut in posterum exemplo provideres? Discant & principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui, quod jam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deferendum: non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est, & quæ facere, & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea, quæ sum cum toto senatu precatus, pro se-

senatu precer, nisi ut hæreat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protulisti? Ames illum diem, & tamen vincas: nova merearis, nova audias. Eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

CAP. LXXVI.

Iam quam antiquum, quam consulare, quod tri-
dium totum senatus sub exemplo tui sedit,
quum interea nihil præter consulem ageres? In-
terrogavit quisque, quod placuit: dissentire, disce-
dere, & copiam iudicii sui reipublicæ facere, tutum
fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati su-
mus, vicitque sententia non prima, sed melior.
At quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter
miseros illos, qui primi interrogabantur? ceteri
quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam ac
sedentariam adsentiendi necessitatem, quo cum do-
lore animi, quo cum totius corporis horrore perpe-
tiebantur? Unus solusque censebat, quod seque-
rentur omnes, & omnes improbarent, inprimis
ipse, qui censuerat: adeo nulla magis omnibus
displicent, quam quæ sic fiunt, tamquam omni-
bus placeant. Fortasse imperator in senatu ad re-
verentiam ejus componebatur: ceterum egressus
statim se recipiebat in principem, omniaque con-
sularia officia abigere, negligere, contemnere so-
lebat. Ille vero ita consul, ut si tantum consul
foret: nihil infra se putabat, nisi quod infra con-
sulem esset. Ac primum ita domo progredieba-
tur,

tur, ut illum nullus apparatus arrogantia principalis, nullus præcurforum tumultus detineret. Una erat in limine mora, consultare aves, revererique numinum monitus. Nemo perturbabatur, nemo submovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turbare & consulem & principem cogeret: ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquis magnusque consul sub bono principe incedere videretur.

CAP. LXXVII.

Iter illi sæpius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia consulum obibat ipse; tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consules steterat, adigebanturque in verba, in quæ paullo ante ipse juraverat princeps, qui tantum putat esse in iurejurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio æquitatis! quanta legum reverentia! adibat aliquis ut principem: respondebat, se consulem esse. Nullius ab eo magistratus jus, nullius auctoritas imminuta est, aucta etiam: siquidem pleaque ad prætores remittebat, atque ita, ut collegas vocaret, non quia populare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore ponebat, ut non amplius esse cen-

feret, quod aliquis collega appellaretur a principe, quam quod prætor esset. Ad hæc tam assiduus in tribunali, ut labore refici ac reparari videretur. Quis nostrum idem curæ, idem sudoris sumit? quis adeo expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et sane æquum est, tantum ceteris præstare consulibus ipsum, qui consules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus consules doceat, accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se, quid sit, quod daturus sit: sic fit, ut illi quoque sciant, quid acceperint.

CAP. LXXVIII.

Quo justius senatus, ut susciperes quantum consulatum, & rogavit & iussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, obsequio tuo crede, quod non alia in re magis aut senatus exigere a te, aut tu præstare senatui debes. Ut enim ceterorum hominum, ita principum, illorum etiam, qui dii sibi videntur, ævum omne & breve & fragile est. Itaque optimum quemque niti & contendere decet, ut post se quoque reipublicæ proficit, moderationis scilicet justitiæque monumentis, quæ prima statuere consul potes. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen usurpare læpius debes, quam quod primum invenit recuperata libertas? Non est minus civile, & principem

esse pariter, & consulem, quam tantum consulem. Habe etiam rationem verecundiæ collegarum tuorum; collegarum inquam: ita enim & ipse loqueris, & nos loqui vis. Onerosa erit modestiæ illorum tertii consulatus sui recordatio, donec te consulem videant. Neque enim potest non nimium esse privatis, quod principi satis est. Annuas, Cæsar, optantibus, quibusque apud deos esse consuesti, quorum potens es ipse, votorum compotes facias.

CAP. LXXIX.

Fortasse sufficiat tibi tertius consulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos instituit & induxit, ut te iterum iterumque consulem habere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si adhuc non sciremus, qualis esses futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis, quam usum negari. Dabiturne rursus videre consulem illum? audiet & reddet, quas proxime, voces? præstabitque gaudium, quantum ipse percipiet? præstabitque lætitiæ publicæ auctor ejus & causa? tentabitque adfectus nostros, ut solet, cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum modestia principis felix speciosumque certamen, seu fuerit victa, seu vicerit? Equidem incognitam quamdam proximæque majorem præsumo lætitiâ. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret, quanto sæpius fuerit? Alius labores, si non continuo se desidiæ ac voluptati dedisset,

diffet, otio tamen & quiete recreasset: hic consularibus curis exsolutus, principales resumit, tam diligens temperamenti, ut nec consulis officium princeps, nec principis consul appeteret. Videmus, ut provinciarum desiderijs, ut singularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora. Adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

CAP. LXXX.

Quid? in omnibus cognitionibus quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quam bene iudicasse. Stant ante te litigatores, non de fortunis suis, sed de tua existimatione solliciti: nec tam verentur, quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O vere principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non imperio magis, quam ratione comescere, intercedere iniquitatibus magistratum, infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi fideris more, omnia invisere, omnia audire, & undecumque invocatum statim, velut numen, adesse & adistere! Talia esse crediderim, quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter divina opera numerare dignatus est: quibus nunc per te

liber solutusque, cœlo tantum vacat, postquam te dedit, qui erga omne hominum genus vice sua fungeris. Funderis enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

CAP. LXXXI.

Quodsi quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi, nisi iustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immentia montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat; his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque principes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent. Huic par capiendi quærendique sudor, summusque & idem gratissimus labor, invenire. Enimvero si quando placuit idem corporis robur in maria proferre,

non

non ille fluitantia vela aut oculis sequitur, aut manibus: sed nunc gubernaculis adfidet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transire obstantia freta.

CAP. LXXXII.

Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Bajanique torporem & silentium ferre, non pulsam saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni sono inconcussus ipse & immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac piaculum aliquod, trahebatur. Fœda facies, quum P. R. imperator alienum cursum, alienumque rectorem, velut capta navè, sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant, atque amnes. Danubius ac Rhenus tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium prospectarent: hostium, quibus moris est, eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare. Nec vero laudaverim per se magnopere duritiam corporis ac lacertorum: sed si his validior toto corpore animus imperitet, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copiæ principales ad se-

gnitiam luxumque detorqueant: tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, & lætum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis, quam his artibus inclaruisse. Simul cogito, quum sint ista ludus & avocamentum hujus, quæ quantæque sint istæ seriæ & intentæ, & a quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime de cujusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis adeo dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis incidat? Otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, supra, luxum conferebant, quum feriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent?

CAP. LXXXIII.

Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat. Sed tibi, Cæsar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspicere. Sunt quidem præclaræ, quæ in publicum profers, sed non minora ea, quæ limine tenes. Est magnificentum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, sed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis

arduum est, alios præstare, quam se; tanto laudabilius, quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor adsumpta, aut re-tenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia, & ne maximi cives haberentur, hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo deligenda sit conjux, aut hanc aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quam illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vindicat! quam constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reueretur! Idem estis invicem, quod fuistis: probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire cœpistis, quam bene uterque vestram felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu! quam parca comitatu! quam civilis incessu! Mariti hoc opus, qui ita imbuunt, ita instituit. Nam uxori sufficit obsequii gloria. An, quum videat, quam te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non & ipsa cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur sexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamsi diversa tu facias. Sub hac vero modestia viri, quantam debet verecundiam uxor marito? femina sibi?

CAP. LXXXIV.

Soror autem tua, ut se sororem esse meminit! ut
 in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus can-
 dor agnoscitur! ut si quis eam uxori tuæ confe-
 rat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad re-
 ste vivendum, bene institui, aut feliciter nasci.
 Nihil est tam proum ad similitudines, quam æmu-
 latio, in feminis præsertim: ea porro maxime
 nascitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exar-
 descit invidia, cujus finis est odium. Quo qui-
 dem admirabilius existimandum est, quod mu-
 lieribus duabus in una domo, parique fortuna,
 nullum certamen, nulla contentio est. Suspiciunt
 invicem, invicem cedunt: quumque te utraque
 effusissime diligat, nihil sua putant interesse, utram
 tu magis ames. Idem utrique propositum, idem
 tenor vitæ, nihilque ex quo sentias duas esse.
 Te enim imitari, te subsequi student. Ideo
 utraque mores eisdem, quia utraque tuos, habet:
 inde moderatio, inde etiam perpetua securitas.
 Neque enim umquam periclitabuntur esse pri-
 vatæ, quæ non deserunt. Obtulerat illis sena-
 tus cognomen Augustarum, quod certatim de-
 precatæ sunt, quamdiu appellationem patris pa-
 triæ tu recusasses: seu quod plus esse in eo judi-
 cabant, si uxor & soror tua, quam si Augusta
 dicerentur. Sed quæcumque illis ratio tantam
 modestiam suasset, hoc magis digna sunt, quæ
 in animis nostris & sint & habeantur augustæ,
 quia

quia non vocantur. Quid enim laudabilius feminis, quam si verum honorem non in splendore titularum, sed in iudiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant?

CAP. LXXXV.

Jam etiam & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum, amicitia, cujus in locum migraverant adfertationes, blanditiæ, & pejor odio amoris simulatio. Etenim in principum domo nomen tantum amicitia, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti. Habes amicos, quia amicus ipse es. Neque enim, ut alia subjectis, ita amor imperatur: neque est ullus adfectus tam erectus, & liber, & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Potest fortasse princeps inique, potest tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo, quum diligaris, & in eo, quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est, qui superior factus descendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiiis fortuna principum indigeat, præcipuum est principis opus, ami-

cos parare. Placeat tibi semper hæc secta, & cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissime teneas, nec umquam persuadeatur, humile esse principi, nisi odisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est unum amare, quam multos: deinde, quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

CAP. LXXXVI.

Operæ pretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi carissimum, invitus & tristis, & quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es, distractus separatusque, dum cedis & vinceris. Ita quod fando inauditum, quum princeps & principis amicus diversa velletis, id potius factum est, quod amicus volebat. O rem memoriæ litterisque mandandam! præfectum prætorii non ex ingeantibus, sed ex subtrahentibus legere, eundemque otio, quod pertinaciter amet, reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæsar, quantum tibi pro laboriosa ista statione & exercita debeamus, quum otium a te, tamquam res optima, & petatur, &

& detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequeris! Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo minus exeunti in litore amplexus osculum ferres. Stetit Cæsar in illa amicitia specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc patientia potest, qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac prope durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum, an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quod pæne ipso contubernio principis felicius jucundiusque est, desiderare principem 1). Et ille quidem ut maximo fructu suscepti, ita majore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invitum.

CAP. LXXXVII.

Civile hoc erat, & parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gratior potestate libertas. Dignus es, Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem, invitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem, non te relinqui putes; qui semper invenias & quos ex otio revoces, & quos otio reddas. Vos quoque,

Y 6

quos

1) desiderantem,

quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fovete sancte iudicium ejus, quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim, quum in uno probavit amare se scire, vacat culpa, si alios minus amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligit, quum leges amandi non det, sed accipiat? Hic præsens, ille mavult absens amari: uterque ametur, ut mavult: nemo in tedium præsentia, nemo in oblivionem absentia veniat. Tenet quisque locum, quem 1) semper meruit; faciliusque est, ut oculis ejus vultus absentis, quam ut animo caritas excidat.

CAP. LXXXVIII.

Plerique principes, quum essent civium domini, libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos præturæ etiam, & sacerdotia, & consulatus, immo & ab his, petebantur. Tu libertis tuis summum quidem honorem, sed tamquam libertis habes, abundeque sufficere his credis, si probi & frugi existimentur. Scis enim, præcipuum esse indicium non magni principis, magnos libertos. Ac primum neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuique [principum], dilectum: statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, ut se non tua fortuna, sed sua metiantur: & tanto magis digni, quibus honor omnis præstetur a nobis, quia

1) semel.

quia non est necesse. Justisne de caussis S. P. Q. R. OPTIMI tibi cognomen adjecit? Paratum id quidem & in medio positum, novum tamen. Scias neminem ante meruisse, quod non erat excogitandum, si quis meruisset. An satius fuit FELICEM vocare? quod non moribus, sed fortunæ datum est. Satius MAGNUM? cui plus invidiæ, quam pulcritudinis inest. Adoptavit te optimus princeps in suum, senatus in OPTIMI nomen. Hoc tibi tam proprium, quam paternum, nec magis definite distincteque designat, qui Trajanum, quam qui Optimum appellat, ut olim frugalitate Pisones, sapientia Lælii, pietate Metelli monstrabantur: quæ simul omnia uno isto nomine continentur. Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus [optimis] in sua cujusque laude præstantior. Merito tibi ergo post ceteras appellationes hæc est addita, ut major. Minus est enim, Imperatorem & Cæsarem & Augustum, quam omnibus Imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis esse meliorem: ideoque ille parens hominum deorumque, OPTIMI prius, deinde MAXIMI nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minus constat optimum esse, quam maximum. Adsequutus es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in bono principe alienum, in malo falsum: quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim, ut nomine AVGVSTI admonemur ejus, cui primum dicatum est; ita hæc OPTIMI ap-

pellatio numquam memoria hominum sine te recurret: quotiesque posteri nostri OPTIMUM aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur, quis meruerit vocari.

CAP. LXXXIX.

Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & esse optimum & dici, quem tamquam optimum elegisti! quam latum tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed & tu, pater Trajane, (nam tu quoque, si non fidera, proximam tamen fideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunal, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo, qui adoptavit, amicissime contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse? Maeste uterque ingenti in republicam merito, cui hoc tantum boni contulistis. Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, caelum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per filium, quam si ipsi meruissetis.

CAP. XC.

Scio, P. C. cum ceteros cives, tum praecipue consules, oportere sic adfici, ut se publice magis, quam privatim, obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus
in-

injuriis odiffe, quam propriis; ita boni speciosius amantur ob ea, quæ generi humano, quam quæ hominibus, præstant. Quia tamen in consuetudinem venit, ut consules publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine, quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo C. V. fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? præsertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea præstiterit ambobus, quæ si tantum in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Utrumque nostrum ille optimi cuiusque spoliator & carnifex stragibus amicorum, & in proximum jacto fulmine adflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus; ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris divus Nerva, ut nos, etsi minus 1), ut bonos tamen promovere vellet, quia mutati seculi signum & hoc esset, quod florent, quorum præcipuum votum ante fuerat, ut memoriæ principis elaborerentur.

CAP. XCI.

Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo & maximo, quum tu nobis, optime principum, fortissime imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis

1) notos.

tis accederet. Tantum inter te & illos principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio, & tædium, & similis repulsæ mora, in notam quamdam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quo minus percenseamus, quo utrumque nostrum testimonio ornaris, ut amore recti, amore reipublicæ prisca illis consulibus æquaveris. Merito necne, neutram in partem decernere audeamus: quia nec fas est, adfirmationi tuæ derogare, & onerosum confiteri, vera esse, quæ de nobis, præsertim tam magnifica, dixisti. Tu tamen dignus es, qui eos consules facias, de quibus possis ista prædicare. Tribus veniam, quod inter hæc beneficia tua gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti. Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita una eademque ratio propositi postulabat: cujus ea vis, ut morum similitudo concordia nostræ gloriam minuat: ac perinde fit mirum, si alter nostrum a collega, ac si a seipso, dissentiat. Non ergo temporarium & subitum est, quod uterque collegæ consulatu, tamquam iterum suo gaudet: nili quod tamen, qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero consules, sed iterum & pariter sumus.

CAP. XCII.

Illud vero quam insigne, quod nobis præfectis ærario consulatum ante, quam successorem dedisti! Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius, tanquam parum esset excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, ut non dubitares, te salva diligentia tuæ ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid? quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam te consulem accipiet: & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse præscriberis. Tu comitiis nostris præsidere, tu nobis sanctissimum illud carmen præire dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulcrum nobis! quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio latum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet; nos inter secunda omina, & vota certantia, quæ præsentis tibi conferentur, & vehemur alacres, & incerti, ex utra parte major auribus nostris accidat clamor.

CAP. XCIII.

Super omnia tamen prædicandum videtur, quod patetis consules esse, quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consules animos debilitat & frangit; nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua; nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non seculi. Licet enim, quantum ad principem, licet tales consules agere, quales ante principes erant. Ullanne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus, nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, & consules tuos? Ea sentiamus, ea censeamus, quæ consularibus digna sunt: ita versemur in republica, ut credamus esse rempublicam. Non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disjunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos & devinctos putemus, eundemque locum laboris & curæ, quem reverentiæ dignitatisque, teneamus.

CAP. XCIV.

In fine orationis præsides. custodesque imperii deos ego consul pro rebus humanis, ac te præcipue, Capitoline Jupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti, quæ malo principi præobamur; exaudi, quæ

quæ pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, SALVS PRINCIPIS. Nec vero nova tibi injungimus. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepisti, quum prædonis avidissimi faucibus eripuisti. Neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quæque quaterentur, hic, qui omnibus excellentior erat, inconcussus stetit. Præteritus est a pessimo principe, qui præteriri ab optimo non potuit. Tu clara judicii tui signa misisti, quum proficiscenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce IMPERATORIS, quid sentiret, loquutus, filium illi, nobis parentem, tibi pontificem maximum elegisti. Quo majore fiducia iisdem illis votis, quæ ipse pro se nuncupari jubet, oro & obtestor, si bene rempublicam, si ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit adoptato; aut, si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat.

CAP. XCV.

Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribuatu quietis, in prætura modestiæ; vos in istis
 offi-

officiis etiam, quæ e studiis nostris circa tuendos socios injunxeratis, cuncti constantiæ antiquissimum testimonium perhibuistis: vos proxime destinationem consulatus mei his acclamationibus approbavistis, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc consensum vestrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc verissime judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus est. Vos modo favete huic proposito, & credite, si cursu quodam provectus ab illo insidiosissimo principe, antequam profiteretur odium honorum, postquam professus est, substiti; quum viderem, quæ ad honores compendia paterent; longius iter malui: si malis temporibus inter moestos & paventes, bonis inter securos gaudentesque numeror: si denique in tantum diligo optimum principem, in quantum invisus pessimo fui. Ego reverentiæ vestræ sic semper inserviam, non ut me consulem, & mox consularem, sed ut candidatum consulatus putem.

F I N I S.

---

circa tuendos
ze antiquit-
proxime de-
lamationibus
atque etiam
trum com-
um. Etenim
erit quis bo-
os modo he-
rfu quodam
e, antequam
am professus
iores com-
malis tem-
is inter secu-
te in tantum
m invisita
sic tempore
mox con-
on.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black

A	1	2	3	4	5	6	M	8	9	10	11	12	13	14	15	B	17	18	19

TIFFEN® Gray Scale

© The Tiffen Company, 2007